

Ползите от прилагане на социален одит на социалните предприятия

Ивелина Чакалова*

Резюме: Целта на настоящото изследване е да анализира ползите от прилагането на социален одит на социалните предприятия. За постигането на тази цел се анализират същностните характеристики на социалните предприятия и социалния одит, представят се някои добри примери за социални предприятия, както и някои неетични практики.

Съвременното общество е изправено пред редица трудности и изпитания. Известно е, че социалните предприятия имат възможността и способността да донесат положителна промяна за обществото, но прилагането на социален одит предостига независима информация за всички заинтересовани страни и защитава техните интереси.

Ключови думи: социално предприятие, социален одит.

JEL: L31, M42.

Въведение

Нарастващата загриженост на заинтересованите страни за прозрачността и социалната отговорност поставя все по-голям фокус върху социалния одит като важен инструмент за измерване на социалните резултати на организациите в цял свят. От друга страна нараства интересът към организации, които активно прилагат соци-

ални устойчиви работни практики в своите бизнес стратегии. Много от тези организации използват хибридна логика, която им позволява да съчетават социални и финансови цели. Този подход позволява създаването на жизнеспособен бизнес модел, чрез който фирмите с нестопанска цел могат да решават социални проблеми и едновременно с това да постигат мащабиране на операциите. Различни проучвания разкриват важността и многобройните ползи както от социалния одит, така и от създаването на социални предприятия, действащи в полза на обществото, но научната литература, обвързваща понятията „социален одит“ и „социално предприятие“, е крайно ограничена.

Основната цел на настоящото изследване е да се анализират ползите от прилагането на социален одит на социалните предприятия. За постигане на тази цел се изпълняват няколко изследователски задачи, а именно: анализират се същностните характеристики на социалните предприятия; анализират се някои добри примери за социални предприятия в България и ползите от тях; анализират се същностните характеристики на социалния одит и ползите от неговото прилагане; анализират се неетичните практики на някои социални предприятия; анализират се възможностите на социалния одит за установяване на неетичните практики в социалните предприятия; представят се основни изводи от изследването.

Основни източници на информация са резултати от публично достъпни, специа-

* Ивелина Чакалова е докторант в катедра „Човешки ресурси и социална защита“ на УНСС.

лизирани изследвания на български и чуждестранни автори.

Анализ на същностните характеристики на социалните предприятия

Социалните предприятия, от гледната точка на юридически статут, се намират между общественя и частния сектор. Въпреки че функционират като търговски дружества, тяхната основна цел е да служат на обществото по един или повече начини.

В българското законодателство липсва определение за това какво е социално предприятие. Форум „Социални предприятия в България“ предлагат следната работна дефиниция: „Социално предприятие е организация, която извършва устойчива стопанска дейност в името на социална кауза... като има предвид, че социалните предприятия са частни организации, независими от публичните органи“ (Доклад с препоръки към Комисията относно устава за социалните и основаните на солидарност предприятия, 2016).

дефиниции гласи следното: „Социалното предприемачество е създаването на жизнеспособни социално-икономически структури, отношения, институции, организации и практики, които дават и поддържат социални ползи“. В същото изследване е цитиран и Морт (2002), според който социалното предприятие е „многоизмерна конструкция, включваща израз на предприемачески добродетелно поведение за постигане на социалната мисия ... способност за разпознаване на възможности за създаване на социална стойност и ключови характеристики за вземане на решения на иновациите, активността и рисковете“.

Друга дефиниция, даваща ясна относно същностните характеристики на социалните предприятия, гласи: „Социалните предприятия имат за цел да осигурят баланс между икономическите и социални цели, като подобряват жизненото равнище или създават заетост сред уязвими групи, предоставят услуги или друга пряка подкрепа за преодоляване на социалната им изолация“ (Пейчева, 2019, с. 73).

Важен инструмент за постигане на це-

Таблица 1. Основни характеристики на социалните предприятия

Критерий	Характеристика
Юридически статут	Частни организации, работещи в полза на обществото
Цел	Създаване на социална стойност и устойчиво развитие; постигане на баланс между социални и икономически цели
Мисия	Подобряване жизненото равнище; справяне с екологични и социални проблеми на обществото
Субекти	Лица от социално уязвими групи
Начин на работа	Създават заетост, предоставят услуги или друга пряка подкрепа

В статия на Захра и Шулман (2009, с. 521) са представени разнообразни дефиниции, разкриващи същността на социалното предприемачество. Една от гадените

лите за устойчиво развитие, свързани със социалните и екологични проблеми на обществото, е именно социалното предприемачество (Божикин, 2019).

На база анализирани дефиниции могат да бъдат изведени следните същностни характеристики на социалните предприятия (виж таблица 1):

Анализ на някои добри практики на български социални предприятия

За широката общественост все по-интересни стават социалните предприятия. Общоприето е схващането, че те имат потенциала да донесат положителна промяна за хората, организациите и обществата като цяло, но не е само това. Създаването и успешното управление на едно социално предприятие е иновативен и устойчив подход към системна промяна, който използва възможностите и може да разреши провалите на социалния пазар (Said School, 2005).

В България като социални предприятия се самоопределят над 4700 юридически лица, но според разбирането на гържавата и определението на приетия през 2018 г. Закон за предприятията на социалната и солидарна икономика в България, една трета от тях реално не са такива (Форум социални предприятия в България, 2019 г.). Към месец декември 2021 г. са регистрирани 34 предприятия в регистъра на социалните предприятия на МТСП. Те осигуряват повече от 300 работни места, като от тях 180 са за хора от социално уязвими групи (Надя Клисурска, <https://www.mlsp.government.bg/>, 2021). За сравнение, към същия момент във Великобритания социалните предприятия са над 100 000, което е доказателство колко изостава България в това отношение и колко още трябва да се работи.

В настоящото изследване са представени три социални предприятия, функциониращи в България, с насоченост към различни уязвими групи и специфичен подход. Други социални предприятия, допринесли със своята работа за положителната промяна на хората, са: Фондация „Радост за нашите деца“; „Бон апети от Светът на

Мария“; „Благичка“ ЕООД; „Мрежа Хлебни Къщи“ и още. Представените по-долу социални предприятия са пример за точно този професионален, иновативен и устойчив подход, който би спомогнал разрешаването на немалко проблеми на социалния пазар и създаването на възможности за промяна в обществото въобще. Свидетелство за това са усърдната им работа повече от седем години, множеството партньори, с които работят, многобройните реализирани проекти и големият брой хора, на които са помогнали.

„С УСМИВКА ЗА ВАС“ е социално предприятие, възникнало в резултат на инициатива, предприета от група родители (<https://smile4youbg.com/>). Те са се запознали поради посещенията в медицински център за рехабилитация на своите т.нар. „различни“ деца. В началото са водени от необходимостта от много средства за рехабилитации и невъзможността им да работят „нормална“ работа. Те стартират инициативи за ръчна изработка и продажба на бижута, мартеници, картички, декорации, подаръци и други интересни изделия.

С упорития си труд и талант, те предлагат много богат асортимент от ръчно изработени красиви и оригинални изделия, както в онлайн магазина, така и по базари. Освен това са се специализирали и предлагат изработка по поръчка на подаръци за фирми, за семейни поводи и други. Имат много идеи и изработват всичко с внимание и любов. Тяхната основна цел е да помогнат на колкото може повече деца с проблеми в развитието и го правят. Събират средства, които се използват, както за рехабилитация на нуждаещи се деца, така и за различни центрове за развитие на децата.

През декември победител в категория „Социални иновации, свързани със социално включване“, стана социалното предприятие „Шоколагова къща Станимира“ (<https://www.mlsp.government.bg/mtsp-otlichi-11-sotsialni-predpriyatiya-s-godishnata-nagrada->

za-sotsialna-inovatsiya). Това предприятие се специализира в производство на висококачествени ръчно приготвени шоколадови бонбони, съдържащи фини пресни съставки, създадени с огромна любов и грижа. Станимира Георгиева създава социалното предприятие, което събира в едно създаването на невероятен шоколад и подкрепата към уязвими групи хора. За разлика от немалко други социални предприятия с гръмки изказвания за тяхната мисия и цел, основната цел на шоколадовата фабрика е да правят невероятен шоколад. Станимира казва: „Искам хората да купуват заради продукта и заради качеството на суровините, а това, че предприятието ни има социален елемент, е просто наш избор“.

80% от служителите са хора, които всички ние наричаме уязвими групи. Това са хора със затруднения, които имат някакъв дефицит, но според Станимира той е само един плюс в тяхната работа (<https://www.stanimirachocolatehouse.com/bg/>). Едната ѝ колежка – Ралица, е незряща, за нея казва „рисува бонбони, които ние никога не сме успявали да нарисуваме“. С работата си Станимира Георгиева иска да покаже на всеки предприемач и бизнес организация, че работата с тези хора не е рискова. Вярно е, че това изисква повече усилия и тези хора имат нужда от менторство, но резултатът може да надмине очакванията на всеки. Предприятието не само предлага работни места на хора със затруднения, но и подпомагат различни фондации. Те даряват 10% от печалбата си за различни социални каузи, събират дарения за маратони, работят успешно с фондация „Светът на Мария“, фондация „Дечица“, която работи с деца от домове на възраст от 3 до 18 г. и други. Отчисленията от печалбите на шоколадовата работилница отиват и за други социални проекти, свързани със здравеопазване, социална интеграция, обучения, активен начин на живот.

Друго социално предприятие, което е за

пример, е „Социалната чайна“ във Варна. На пръв поглед, това е заведение като всяко друго – имат ресторант, чаен салон и зала за събития и презентации. Предлагат различни видове чай, домашно приготвени лимонади, кафе и други напитки под звуците на джаз музика.

Интересното са младежите, които работят при тях. Това са момчета и момичета, които са израснали без родители в социални институции и сега полагат усилия да се впишат в света и да се преборят с лишенията и липсата на перспектива. В Чайната им се предлага възможност да си стъпят на краката, със защитена и сигурна работа. Целта им е с тяхна помощ момчетата и момичетата да имат възможност да наваксат изпуснатото през годините в социалните институции, да работят по личностното си развитие и да изградят важни професионални навици и компетенции, които да ги доближат до мечтата за един честен и щастлив живот. Именно заради това младежите, които работят в Чайната, стават част от тяхната 3-годишна менторска програма. Самите ментори са от различни сфери на работа като медицина, дизайн, инженерство, хотелиерство и т.н.

Проектът за Социална чайна е създаден през 2014 г. от Мая Донева и Стояна Стоева във Варна (<https://thesocialteahouse.bg/>). През 2015 г. официално отварят врати като алтернативно социално пространство, където младите хора с ограничен достъп до пазара на труда да получат своята първа работа. Едно от основните предизвикателства пред екипа е устойчивото функциониране на Чайната. Те самите казват, че успехът на „Социалната чайна“ до голяма степен е в резултат от работата на доброволците и партньорите, взели при сърце тази кауза. Успешно осъществяват проекти с Министерството на труда и социалната политика, Националната мрежа за деца, Кока Кола, БОШ и др.

„Хората с увреждания в икономически активна възраст в България са 483 хил. души. Една малка част от тях – едва около 150 хил. души, работят. Това означава, че над 300 хил. българи са извън пазара на труда и могат само да си мечтаят за работни понеделници с колегите. Парадоксът е, че немалко от тези хора могат и желаят да работят, ако им се предостави такава възможност. Спират ги стигмата, занижените очаквания и по-трудният достъп до образование“ (Венелина Величкова, вестник „Капитал“, 2021). Предприятия като представените подкрепят деца и възрастни с различни затруднения по всякакъв начин, така че те да имат възможност да развият умения и да се адаптират към външния свят, за да бъдат независими хора.

Анализ на същностните характеристики на социалния одит и ползите от неговото прилагане

Терминът „одит“ се появява в Англия в края на 13-и век. Традиционно одитът се свързва със счетоводството и проверката на финансовата информация за дадена организация. В резултат от много фактори, в чиято основа е залегнало недоверието (към работодатели, институции и др. заинтересовани страни), възниква интересът и към социалния одит. В България първото изследване на взаимовръзката между теория, отчетност и одит в социалната отговорност на организациите е на Мирослава Пейчева, Али Вейсел и Валерия Динева (Мирослава Пейчева; Али Вейсел; Валерия Динева, 2016). Все още е сериозен проблем слабо познаване на същността на социалния одит и слабо развитата теория за него. Например, изследване, проведено през 2015 г., представя информация, че учебната дисциплина „Социален одит“ се преподава едва в 3 от общо 52 университета и колежи в България (Пейчева, 2015). В световен план, ако бъдат разгледани

примерно програмите в университетите от „Бръшляновата лига“ (Brown University, Columbia University, Cornell University, Dartmouth College, Harvard University, University of Pennsylvania, Princeton University, Yale University), може да се забележи, че различни дисциплини, свързани с одита, се изучават в шест от тях и само в два има лекции по социален одит, а в три от тях – лекции, свързани с корпоративната социална отговорност.

Пиер Кангу определя социалния одит като независимо и индуктивно обективно начинание за наблюдение, анализ, оценка и препоръка, което се основава на методология и използва техники, които позволяват, във връзка с различни препратки, идентифицирането на силните страни, проблемите, породени от наемането и управлението на персонал, както и ограниченията, под формата на разходи и рискове (Пейчева, 2015).

В специализирано изследване, чиято основна цел е да покаже мястото и ролята на социалния одит на финансите като източник на знания за причините и последиците от управлението на качеството във висшето образование, Wawak (2018, с. 5) дава следното разбиране за социалния одит: „представлява анализ и оценка на социалната идентичност и имиджа на организация, институция и изучаване на тази дейност от гледна точка на общественото удовлетворение, от факта на съществуването на този играч на пазара, за да се определи степенята на съответствие на тази дейност с определени стандартни критерии за социална отговорност... Социалният одит оценява социалните последиствия и етиката на институцията, в контекста на нейните цели и задачи на заинтересованите лица“.

Европейската комисия (2001) определя социалния одит като „систематична оценка на социалното въздействие на организацията във връзка със стандартите

и очакванията“. В България сдружение „Интегра – БДС“ разработва ръководство за етичен кодекс и социален одит. Възприето е, че социалният одит е систематичен доказуем одит, чрез който се потвърждава спазването на дадени етични, социални и обществени обещания на една фирма.

От тези дефиниции може да се достигне до заключението, че социалният одит е инструмент за независимо оценяване на етичното поведение на организацията. Освен това той индикира лошите условия на труд, рисковете и вредните влияния върху околната среда и осигурява защита на труда (Пейчева, 2015).

В специализирана статия биват представени резултати от проведено научно изследване за нуждите от прилагане на социалния одит и прилагане на стандарти за социална и екологична отговорност в Република България. Едната от зададените хипотези е, че прилагането на социален одит и стандарти за социална и екологична отговорност в Република България ще бъде от полза не само за бизнеса и правителството, но и за обществото като цяло. Авторите защитават тази теза с множество примери за добри практики по света (Пейчева; Митева; Харизанова, 2017).

Факт, е че съвременната икономика е свързана с термини като безработица, лоши условия на труд, полагане на извънреден труд, високи нива на замърсяване на въздуха, водата и почвите. На фона на призивите за защита на правата на жените и децата, защита на правата на цветнокожите, защита на правата на различните по един или друг начин, истината, е че разделението и дискриминацията от всякакъв тип се засилва. Дори в днешния контекст и усилената работа на различни организации по цял свят проблем остава и злоупотребата с детски труд. Социалният одит е едно от възможните средства за минимизиране на неравенствата и ограничаване на несправедливостта. Социалният

одит може да бъде определен като „отличителна характеристика на всяко демократично управление, което защитава човешките права, стреми се към премахване на бедността, към повишаване на жизнения стандарт и прилагане на антикорупционни стратегии“ (Пейчева, 2015, с. 11).

На основата на следната дефиниция „Социалният одит е систематичен процес, посредством който се осигурява независима оценка по представени от организацията твърдения във връзка с изпълнението на нейните социални цели“ (Пейчева, 2015, с. 188) могат да бъдат отличени няколко ползи от провеждането на социален одит: Чрез провеждането на социален одит, ръководството може да добие по-ясна представа дали изпълнението съответства на поставените от самите тях социални цели, или иначе казано могат „да си сверят часовниците“; независимата оценка осигурява на външните лица ясен и непрегубеден поглед върху дейността на служителите и организацията; компетентният социален одитор може не само да направи оценка на текущото състояние, но чрез препоръки и насоки да повлияе благоприятно на развитието на организацията и успешното реализиране на социалните планове.

Освен тези ползи, социалният одит може да спомогне и в следните насоки за всяко едно предприятие: Заинтересованите страни да осъзнаят важността на социално ползотворните програми, а сътрудничеството към програмите за социално подпомагане да се увеличи; Предоставя гални за сравняване ефективността на различни видове социални програми; Обединяването на работещите в една организация около постигането на конкретни социални цели създава екипен дух, а това може да постигне по-висока ефективност и производителност.

„Социалният одит е концепция, свързана със социалните предприятия, и представля-

ва доказателство за техния социален характер“ (Grigorescu; Hategan, 2016, с. 1103).

Тъй като корпоративната социална отговорност става все по-важна в днешната бизнес среда, корпорациите се стремят да поддържат устойчив баланс между отговорността към заинтересованите страни (клиенти, инвеститори, акционери и т.н.) и поставянето на определени цели по отношение на създаването на силно и положително обществено въздействие. Резултатите от анкетно проучване (Nestra; Gurvitch, 2018), проведено в Естония, чиято цел е да идентифицира причините, поради които естонците не са много активни в провеждането на одит на социалните дейности, свидетелстват, че основните ползи от такъв одит, инициран от страна на собственика на организацията и управленския екип, са: желанието да се демонстрира отговорността на компанията към обществото (67%); възможност да се оцени въздействието от бизнес дейността на компанията върху различни групи заинтересовани страни (60 %).

Социални предприятия като представителите по-горе имат ясно изразена социална мисия, за която работят и преследват усърдно. Одитът от този тип би повлиял ползотворно на дейността им в частност популяризиране на дейността им, запознаване на обществото с целите, които си поставят, и привличане на партньори и доброволци. В днешно време са много силно изразени границите между уязвимите групи от всякакъв тип и „нормалните работещи“, а социални предприятия с такива каузи имат потенциала и способността да залечат тези граници, но няма как да го направят напълно сами.

Освен това, социалният одит предоставя шанс за сравнение, както между изпълнението и поставените от самите тях социални цели, така и между възприетите от предприятието практики и добрите практики в света. Това би им позволило при

подходящи за тях условия да подобрят начина си на работа и управление, да достигнат до повече хора, съобразно уязвимата група, към която са насочени усилията им, и да разширят дейността си, а съответно и създаваната социална стойност да нарасне.

Другата, и може би най-значима полза от провеждането на социален одит, е превенцията на измами. „По своята същност измамата е изопачаване, мошеничество или заблуда с престъпно намерение да бъде лишен някой от собствеността му“ (Бърз, Хорган, 2001, цитирани в Пеичева, 2017, с. 9).

Неетични практики на социални предприятия

Проучванията показват, че в България фирмите не биват задължавани да бъде извършван социален одит, поради тази причина няма и нормативна регулация на социалния одит. Същото се наблюдава и в много други страни. Поради това съществуват немалко случаи, при които известни големи организации, рекламиращи се в публичното пространство със своята социалната отговорност, стават пример за неетични практики.

Възможните измами, свързани със социални предприятия, не са малко и варират в най-различни посоки. Могат да бъдат разделени на няколко вида, като настоящата разработка не претендира за изчерпателност. Първият вид измами е свързан с легитимността на социалното предприятие и истинността за дейността им. Този тип измами засягат както инвеститорите, така и общността, която би имала позитиви от легитимността на такова предприятие, както привлечените партньори, така и обществото, като цяло.

Корупцията е проблем в целия свят и засяга хора и предприятия от всякакъв тип. Когато става въпрос, обаче, за едно

социално предприятие, корупцията може да бъде пагубна и най-ощетени ще бъдат работещите в предприятието и неговият собственик. Маурисио Мирамонтес основава социално предприятие с името „La Mono Del Mono“. Предприятието се фокусира основно върху работата с местната общност в Чиуапас, Мексико, за насърчаване на екотуризма. Държавното правителство се е свързало с „La Mono Del Mono“, за да бъдат разработени курсове за обучение за центрове за екотуризъм. Failure Institute, консултантска агенция, която работи с неправителствени организации, корпорации и социални предприятия, съобщава, че програмата ще струва на компанията 2,6 милиона песо, но правителството не е съгласно и настоява компанията да поиска 4,6 милиона песо като такса за договора. Допълнителните 2 милиона са дадени като подкуп за държавни служители. „La Mono Del Mono“ в крайна сметка губи и средствата си, и доверието на всички след откриването на сенчестата сделка (Open Society Foundations, 2018). Избягването на този вид измами е много трудно, особено ако социалното предприятие работи в страни, податливи на корупция (каквато е и нашата страна). Социалното предприятие може да избере чистия път и да не се поддава на такива корупционни схеми, ако разбере за тях въобще, но е много вероятно бъдещето му да бъде засегнато.

Друг риск за едно социално предприятие са „благотворителните“ измами. Немалко са случаите, в които социални предприятия биват подлъгани да помогнат на хора или организации и впоследствие дадените средства да не бъдат използвани по предназначение. Нерядко се случва и измамници да се представят като част от някое социално предприятие или неправителствена организация и да събират пари от гражданите. Пример за такъв случай

имаше преди две години, когато бяха забелязани мъж и жена на средна възраст да събират средства под предлог, че са дарение за фондация „За Нашите Деца“ (Пловдивски новини, 2019)!

Дълга е темата, свързана с фишинг измамите и кражбата на самоличност, но е важно да се отчете, че заинтересованите страни, свързани с дейността на социалното предприятие са особено податливи и с висок риск да попаднат на измама от този тип.

Последният вид измама е свързан със заплащането. От една страна, засегнати могат да бъдат работещите в социалното предприятие. Немалко сме чели и слушали за случаи, при които се наемат служители от уязвими групи или работещи с цел помагане на уязвимите групи и не им се изплащат полагаемите възнаграждения. От друга страна, засегнати могат да бъдат и социалните предприемачи, които биват подлъгани да наемат хора, които лъжат, че имат определени проблеми и са в неравносечно положение.

Именно социалният одит има реалната способност да предотврати измами както от типовете, посочени до момента, така и други, неразгледани в настоящата разработка, тъй като методологията на социалния одит, представена от М. Пейчева (2015), включва четири елемента: Отчет за управлението, който е свързан със събиране на информация за целите, принципите и операциите на предприятието; Външен поглед и заинтересовани страни, при които се проучват отношенията на предприятието със заинтересованите страни и неговата среда; Вътрешен поглед, чиято цел е събиране на информация за структурата и отношенията на организацията със служителите, както и оценяване на съответствието или несъответствието между ролите, задълженията, длъжностни-

те характеристики на служителите и т.н.; Социално счетоводство и проверка – анализират се постиженията през отчетния период, извършва се одит на съответствието и съпоставимостта на постиженията спрямо отчета за управление, извършват се проверки и се определя почтеността на предприятието, а накрая се създава официален социален доклад до заинтересованите страни.

Представените елементи обхващат цялата информация, свързана със социалното предприятие и касаеща всяка една от заинтересованите страни, и доказват обхвата, следователно и полезността от прилагане на социалния одит.

Ако бъде разгледано представеното по-горе социално предприятие „Социална чайна“, предприятие от неговия тип би могло да бъде пример за всяка една от представените злоупотреби. Може да попадне в корупционна схема със или без знанието на собственика, но може и самото то да е извършител на измама, свързана с дарени средства по проект или дарени от обикновените хора. Възможно е работодателят да бъде излъган, назначавайки неправилни и ненуждаещи се хора, но е възможно и служителите да бъдат оцетени с възнагражденията си. Високата компетентност на одиторите и правилно проведеният одит могат да открият нередностите, а изчерпателността на социалния доклад би могъл да защити която и да е от заинтересованите страни, и не само това. Ако социалният доклад докаже легитимността на предприятието и неговата почтеност, съответствие между неговите ценности, принципи, цели и положителни резултати от дейността му, както ползата за обществото, то доверието към него би се повишило. Възможно е да се открият още инвеститори и дарители, още доброволци и още хора, нуждаещи се от помощ.

Изводи

От направения анализ могат да бъдат направени няколко основни извода.

Първо. Наблюдава се нарастване на интереса към провеждането на социален одит на социалните дейности. Доброто познаване на естеството и методологията на социалния одит, както и прилагането му съдейства за постигането на устойчиво развитие и справяне с редица проблеми, пред които е изправено съвременното общество.

Второ. Социалният одит безспорно има много ползи за всички заинтересовани страни, сред които: индикиране на силните и слабите страни в социалната стратегия на организацията; сравняване ефективността на различни видове социални програми; предоставяне на независима оценка; предотвратяване на измами от различен характер, защита на основните човешки права.

Трето. Начинът на работа на социалните предприятия, подкрепата, която получават по един или друг начин, отговорността, която носят, както и реални събития, доказващи неетичните практики, доказват необходимостта от независима оценъчна дейност, каквато предлага социалният одит.

Четвърто. Въвеждането на задължително извършване на социален одит би допринесло за създаване на сигурни и безопасни условия на труд, въвеждане на подходящи антикорупционни мерки, изграждане на система, гарантираща социална интеграция и справедливост.

Заключение

Съвременното общество е изправено пред редица трудности и изпитания, които не могат да бъдат разрешени само с помощта на социалния одит. Но той е важна стъпка за преодоляване на проблемите, свързани със защитата на човеш-

кия труд и справедливостта. Социалният одит има както дисциплиниращ ефект, тъй като стимулира извършването на подобрения, така и превантивен характер поради възможността да открива заражащи се проблеми.

Настоящото изследване разкрива същностните характеристики на социалните предприятия и ползите от прилагането на социален одит на тяхната дейност.

Ползите от социалния одит са безспорни както за собственика на дадена организация, така и за обществото като цяло. Въвеждането на задължително извършване на социален одит и сертифициране на фирмите по стандарти за социална отговорност би било стъпка, подкрепяща устойчивото развитие. То, от своя страна, означава увеличение на жизнения стандарт, създаване на сигурни и безопасни условия на труд, въвеждане на адекватни антикорупционни мерки, изграждане на общество, базирано върху социалната интеграция и опазване на екологично чиста околна среда.

Цитирани източници:

Божикин, И., 2019. Екосистеми за социално предприемачество: Систематичен преглед на литературата. София, *Научни трудове на УНСС*.

(Bozhikin, I., 2019. Ekosistemi za sotsialno predpriemachestvo: Sistematischen pregled na literaturata. Sofia, *Nauchni trudove na UNSS*)

Величкова, В., 2021. Всички на работа. *Kapital*, налично на: https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/pazar-na-truda/2021/12/23/4295883_vsichki_na_rabota/, посетен на 24.01.2022.

(Velichkova, V., 2021. Vsichki na rabota. *Kapital*, nalichno na: https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/pazar-na-truda/2021/12/23/4295883_vsichki_na_rabota/, poseten na: 24.01.2022)

ДОКЛАД с препоръки към Комисията относно устава за социалните и основаните на солидарност предприятия (2016/2237(INL)).

(DOKLAD s preporaki kam Komisiyata относно ustava za sotsialnite i osnovanite na solidarnost predpriyatia (2016/2237(INL)))

Измамници, представящи се за членове на фондация „За Нашите Деца“, 2019. Пловдивски новини, налично на: <http://plovdivskinovini.bg/plovdiv/pld/148791/izmamnitzi-predstavyashti-se-za-chlenove-na-fondatziya-za-nashite-detza-sabirat-pari-po-ulitzite-na-plovdiv>, посетен на: 18.01.2022.

(Izamnitsi, predstavyashti se za chlenove na fondatsia „Za Nashite Detsa“, 2019. Plovdivski novini, nalichno na: <http://plovdivskinovini.bg/plovdiv/pld/148791/izmamnitzi-predstavyashti-se-za-chlenove-na-fondatziya-za-nashite-detza-sabirat-pari-po-ulitzite-na-plovdiv>, poseten na: 18.01.2022)

Министерство на труда и социалната политика: <https://www.mlsp.government.bg/> (Ministerstvo na truda i sotsialnata politika: <https://www.mlsp.government.bg/>)

Пеичева, М., 2015. Социален одит и одит на човешките ресурси. ИК АТЛ-50.

(Peicheva, M., 2015. Sotsialen odit i odit na choveshkite resursi. IK ATL-50)

Пеичева, М., 2017. Измами, рискове и червени знамена в областта на човешките ресурси. София, ИК АТЛ-50.

(Peicheva, M., 2017. Izmami, riskove i cherveni flagove v oblastta na choveshkite resursi. Sofia, IK ATL-50)

Пеичева, М., 2019. Социален одит и стандарти за социална отговорност. София, ИК АТЛ-50

(Peicheva, M., 2019. Sotsialen odit i standarti za sotsialna otgovornost. Sofia, IK ATL-50)

Пеичева, М., А. Вейсел, В. Динева, 2016.

Социално развитие

- Корпоративна социална отговорност – теория, отчетност и одит. София.
(Peicheva, M., A. Veisel, V. Dineva, 2016. Korporativna sotsialna otgovornost – teoria, otchetnost i odit. Sofia)
- Социално предприемие „С Усмивка за Вас“:
<https://smile4youbg.com/>
(Sotsialno predpriyatie „S Usmivka za Vas“: <https://smile4youbg.com/>)
- Социално предприемие „Шоколадова къща Станимира“: <https://www.stanimirachocolatehouse.com/bg/>; <https://www.facebook.com/stanimirachocolatehouse/>
(Sotsialno predpriyatie „Shokoladova kashta Stanimira“: <https://www.stanimirachocolatehouse.com/bg/>; <https://www.facebook.com/stanimirachocolatehouse/>)
- Социално предприемие „Социалната чайна“:
<https://thesocialteahouse.bg/>
(Sotsialno predpriyatie „Sotsialnata chauna“: <https://thesocialteahouse.bg/>)
- Форум социални предприемия в България:
<https://socialenterprise.bg/>
(Forum sotsialni predpriyatia v Bulgaria: <https://socialenterprise.bg/>)
- Форум социални предприемия в България, 2019. Вписване в публичния регистър на социалните предприемия – защо и как, 2019, налично на: <https://socialenterprise.bg/news-1/item/300-vpisvane-v-publichnia-registar-na-socialnite-predpriyatia-zasto-i-kak.html>, посетен на: 20.01.2022.
- (Forum sotsialni predpriyatia v Bulgaria, 2019. Vpisvane v publichnia registar na sotsialnite predpriyatia – zashto i kak, 2019, nalichno na: <https://socialenterprise.bg/news-1/item/300-vpisvane-v-publichnia-registar-na-socialnite-predpriyatia-zasto-i-kak.html>, poseten na: 20.01.2022)
- Peicheva, M., A. Miteva, H. Harizanova, 2017. Study of the Social Audit and Standards for Social and Environmental Responsibility – Case Study of Bulgaria. Sofia, *Economic Alternatives*, Issue 3, pp. 449-474.
- Chrislin, N., N. Gurvitch, 2018. Main Motivators of Social Audit: Case of Estonia. *European Integration Studies*, Issue 12, pp. 139-147.
- Doyle, G., 2019. A new era for reuse social enterprises in Ireland? The capacities required for achieving sustainability. *Resources, Conservation and Recycling*, Volume 149, pp. 65-74.
- Grigorescu, I., C. Hategan, 2016. The development of the social audit concept in Romania. *Audit Financiar*, pp. 1101-1113.
- Jones, H., E. Butler, J. Dowd, J., 2017. A multisite audit to assess how women with complex social factors access and engage with maternity services. *Midwifery*, Volume 52, pp. 71-77.
- Lakha, S., D. Rajasekhar, R. Manjula, 2015. Collusion, Co-option and Capture: Social Accountability and Social Audits in Karnataka, India. *Oxford Development Studies*, Vol. 43, No. 3, pp. 330-348.
- Mandeep, P., 2013. Roles of Social Audit.
- Open Society Foundations, 2018. Corruption that kills.
- Wawak, T., 2015. Social financial audit in institutions of higher education. *Practical Science Edition, Independent Auditor*, Vol. 1, Issue 11, pp. 3-10.
- Zahra, S., E. Gedajlovic, D. Neubaum, J. Shulman, 2009. A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges. *Journal of Business Venturing* 24, pp. 519-532.
- Brown University: <https://www.brown.edu/>
- Columbia University: <https://sps.columbia.edu/>

Социално развитие

Cornell University: <https://www.cornell.edu/>

Dartmouth College: <https://home.dartmouth.edu/>

Harvard University: <https://www.harvard.edu/>

Социален одит

University of Pennsylvania: <https://www.upenn.edu/>

Princeton University: <https://www.princeton.edu/>

Yale University: <https://www.yale.edu/>